

Разкази от друго време

21 септември - Ден на възвръщането на Балчик към Отечеството

Дните от 21 септември до 1 октомври винаги са имали малко по-специално значение за мен и моето семейство. Едната половина от него е от Южна Добруджа и е преживяла лично и най-истински връщането на тази земя към България след Крайовската спогодба от 1940г. На 21 септември е освободен Балчик, а малко по-късно, когато Цар Борис идва на посещение, баба ми му подарява стар котленски килим, а той държи в ръцете си невръстния ми баща. Моменти, които днес изглеждат далечни, но ето колко пряка е връзката ни с тях и с онази България - по-истинска, по-жива, по-задружна.

Публикувам един много искрен разказ за освобождаването на Южна Добруджа от очевидеца Стефан Танев. Той е главният редактор на вестник "Утро", най-големият български вестник преди 1944г. Откъсът е от книгата "Стефан Танев. Дневник":

Незабравими ще останат дните на заемането Южна Добруджа от армията. Дни на възторг и на радостни сълзи. Добереш се до Варна и сякаш се почувствува в друг свят. Съвършено друга атмосфера. Национално чувство пробудено. Граматна разлика между София и Варна. Кръвта тук тече по-бързо. Погледи, които горят. Войските се изпращат все така, както някога, както по време на мобилизацията преди Балканската война. Така варненци изпратиха гвардията и Осми пехотен полк. Видях мнозина да плачат след толкова тегла за пръв път и сълзи на радост. Един ден още и румънските вой-

ски ще се изтеглят от първата зона. Треската на варненци ни заразява. Качваме се в една кола и поемаме пътя за Балчик. На неколкостотин метра от граничната линия се е настанил на бивак Осми полк. Минаваме край него.

Ето ни на граничния пункт "Полковник Минков". Здрави, спретнати, изгорели момчета. Да ти е драго да ги гледаш.

Искаме да продължим. Подофицерът ни разрешава на своя глава. Стигаме румънските граничари ни отдават чест. Граматна разлика между нашите и техните. Сравнение не може да става. Това не са войници. Отнасят се към нас с някакво страхопочитание, ако и да сме цивилни. Вдигнали са телефона. Нямам Връзка. Не се решават да ни разрешат да продължим.

Връщаме се. В бивака на полка са пристигнали кметовете на околните села. Преговорите с полковник Беджев за народна трапеза между войските и жителите на селата. Два дни продължават веселията. В първия с нашите, във втория със селяните от Чаушкьой, отвъд до сегашната граница, селяните на което още след изтеглянето на румънските войски се прехвърлят с добитъка, с жени и деца при нашите войски.

21 септември. Край границата, по шосето за Балчик, са се стекли селяни и селянки от околните села. Хиляден народ. Необикновена радост. Офицери и войници, украсени с пешкири и ризи, дарени от населението маса цветя. Сигурно в околните села не е останало нито едно цвете. Всичко това е спонтанно, непринудено. Не можеш да задържиш хората по селата. На граничната линия арка има опъната трикопърна лента, която генерал Попов трябва да пререже и войските да потеглят към Балчик. Беджев е наредил кой да не минава

пред патрулите. Прехвърлям колата далече зад румънския лост. Ще дочакам церемонията, ще изгърча напред към Балчик преди патрулите да са се развърнали. Искам да бъда там колкото е възможно по-рано. Искам да видя Балчик как се отзовава на свободата, преди още вашите войски да са там.

Пристигат военните аташета на Германия, Италия и Унгария. Населението им устройва луди овации. Речи, церемонии. Дочаквам да свършат и се хвърлям в колата.

Полковник Беджев ме беше предупредил: "Къде ще вървиш пред войските? Знаеш ли на какво ще попаднеш? Не може! Аз съм отговорен, ако стане нещо с вас! По дяволите всичко! Хвърчим към Балчик Шофира брат ми, художникът. С нас са и фоторепортерът Иван Христов и Борис Киров от нашата редакция. Само след няколко минути и войските се изгубват от погледите ни. Всички сме във форма. Офицерска, само че без пагони. Първата арка. Това е селото Текия. Всички са се стекли да посрещат освободителите. В село не е останало нито едно цвете. Предупреждаваме ги да пазят цветята за войските и продължаваме своя луд бяг към Балчик

Радостта на населението не се наемам да описвам. Плаках на няколко пъти. И многи дни след това, винаги когато започвах да разправам за посещението на нашите войски в Добруджа. Не бях и в състояние тогава да пиша. Пиша всичко това цял месец по-късно.

От собствениците на вилите в Балчик е останал само художникът Константинеску със съпругата си. Тя е сестра на румънския посланик в Берлин. Разправам ми:

-Срамувам се от собствената си нация. Каква разлика между

вас и нас. Влезнаха тук толкова много български войски. Вилите са празни. Не се намери нито един войник не да вземе нещо, а да откъсне поне едно цвете. Ние никога не бихме могли да се похвалим с подобно държание. Никога не очаквах, че българите са такива.

-Да го напиша ли всичко това, госпожо?

-Напишете го.

-Няма да го направя. Напиша ли го, имате ли представа как ще ви посрещнат, когато се върнете в Букурещ?

-Да си призная ако не са моите близки там, след това, което видя тук, предпочитам да остана да живея в Балчик, стига да ни се позволи от българските власти.

На 25 септември влизаме в Добрич. Тоя път военните са взели мерки да не ги изпреварваме. Все пак в последния момент генерал Попов ни дава разрешение да влезем преди него, преди войските.

Целият град се е струпал на главната улица, около арката, по продължението и. Ние сме първите. Дъжд от цветя. Спираме ги.

-Дръжте ги за войските! За генерала!

Не е останал човек къщи. Банда от крадци би могла да се вмъкне в града, да започне обир на всички къщи, от покрайнините до центъра, не би имало кой да ги види. Не се и опитвам да описвам настроението на народа, То не се поддава на описания. Не е радост, не е и тържество, а нещо по-друго: освобождение. Някакво особено състояние. Не мога да предам какво изживяха те, освободените. Знаем едно: чувствувах от всичко това да лаят тръпки по цялото ми тяло. Десет, петнадесет пъти вадох кърпа, за да избърша сълзите си. Виждаш приятели да се срещат, да се прегръщат, целуват. Сложат глава един друг на рамената и плачат. Плачат от радост. Чувствувах как някой до тебе е уловил

ръката ти и я стиска. Не те и познава. Ей така, сякаш в това стискане на ръка, ще намери отдушник и на всичко, което става в душата му. Трогателни моменти, особено когато започва навлизането на войските. Кой би могъл да спазва сдържи тая многохлядна тълпа, която се притиска, която иска да помилва оръдията, която обичва с цветя всеки войник, всяка пушка, всяка моторна кола.

Държат се речи. Не слушам ораторите. Гледам ги. Това е поинтересно. Ръцете, които държат написаните листа, треперят като от тригодишна треска. От вълнение, от радост. Изкачват се на една маса под арката, пред генерал Попова. Крачолите на панталоните им като чели са трепетликови листа. Не ги държат краката от вълнение. Плачат всички. Никой не е в състояние да сдържи сълзите си. Радиопредавачът предава всичко. Най-после и той се поддава на общото вълнение: "Плачат всички, плаче генералът, плача и аз... Не мога!" Носят му вода, сменяват го.

Шествие по главната улица, начело с генерала към площада, на който се е издигал паметникът, румънският паметник в памет на "освобождението" на Добруджа. Дигнали са си го сами. На негово място е издигната естрада. Заемаме място около генерала. Започва минаването на войските. Нестихващо "ура". Безспирно "ура", което излиза из дълбините на душата. Носи се като вълна. Народ се тълпи от всички страни и всеки гледа да помилва с ръка войник, оръдие, каквото и да е. Сякаш не вярва на очите си, сякаш иска посредством осезанието да се увери, че това не е някакъв сън, някаква измама на зрението, а истина, действителност. Плачат и чужденците. Плачат англичани, американци немци, Целият чужденчески представител

- Как е могла да се търпи такава неправда? Как е могло всичко това! - възмущават се англичани.

Баблен, кореспондентът на "Хавас", мишепне:

- Трябва да го призна, никога не съм виждал нещо подобно, никога не съм предполагал, че мога да видя.

Обяд. През всичкото време младежта на Добрич шествуват пред ресторанта, в който обядваме. Но това не са софийските шествия. Не са нагърбвам да описвам и тях. Измъкват генерала, измъкват Дора Габе, Багряна Пенакова и ги понасят на ръце. Луда радост.

Не съм в състояние да издържа повече. Не съм от камък, а от нерви. Те не издържат. Пет дни не знам какво е сън. От вълнение. Една кола тръгва за Варна. Измъквам се незабелязано, хвърлям се в колата и се понасям към Варна и от там за София. Отказвам се от Силистра, от всичко онова, което има още да се изживее. Не съм в състояние да го понеса. Има скърби, които не се понасят, но има и радостни вълнения, които не се издържат.

...

2
В Народното събрание речи от председателя Логофетов, реч от министър-председателя Филов. Всичко това може да се намери във всеки вестник от тоя ден. Спогодбата от Крайова бива одобрена без разисквания. Заседанието се вдига. Депутатите гърмват "Шуми Марица". Пеят всички в хор. Пеят стиховете, публикацията от ложите. Свършват химна и започват "Боже, Царя ни пази".

За момент е забравено всичко, мъката за ония наши българи от Северна Добруджа,

които ще трябва да напуснат огнища от векове, недоволството.

Ден на истинска радост, на всенародно тържество, непомрачено от нищо. За миг, за ден, всичко онова, което е в състояние да помрачи общата радост, е заключено някъде в душата. Утре може би ще отключат това кътче, за да дадат простор и на онова, което става там, но на тоя ден всички изживяват с несмушавана радост голямото събитие.

Въпросът за изселването се поставя на втория ден. Говори по него Никола Мушанов. Сесията се закрива. Държат тя да остане историческа и поне веднъж в дневниците на Народното събрание, поне в една от неговите сесии, още от учредителното събрание в Търново, да няма критики, огорчения, нападки. Закрива министър-председателят Филов с къса реч:

"Макар тази сесия да беше много къса, тя ще остане историческа поради значението на въпросите, които се разгледаха в нея. Считам се особено задължен да ви благодаря за начина, по който вие изказахте обединението и сплотеността на народното представителство, когато имаше да се разрешава един въпрос от такава голяма национално значение.

Нека се надяваме, че това единение и тая сплотеност ще продължават да съществуват и занапред между нас, за да може правителството, с подкрепата на народното представителство, да се справи с големите още задачи, които му предстоят."

Септември, 1940 г.
Откъси от книгата "Стефан Танев. Дневник"

Фото: сайт "Добруджанският въпрос"

